

דרשת הרב ביגמן - שבועות

'תורת חיים חמדתנו ממדבר מתנה' - זהו המודל בשירו של הרב קוק לתיאור קבלת התורה. על פי קריאה פשוטה של פסוקי קבלת התורה, נוצר הרושם שישראל ניגשים למעמד ללא הכנה ממשית. בימים המעטים שעברו מיציאת מצרים ועד קבלת התורה בסיני אנו שומעים רק על 'שם שם' לו חק ומשפט ושם נסה' שבפרשת בשלח, פסוק המלמד על הכנה ראשונית בלבד הקודמת למתן תורה, ואין בו כדי להעיד על תהליך של הכנה שהיינו יכולים לצפות לו.

כשאנו מנסים לבחון את המצע שהיה לאבותינו במצרים לקבלתה של מערכת מצוות, אנו מוצאים שלושה מוקדים; נדמה כי שלושתם עולים מפשוטי המקראות, אולם יש להודות כי הם מבוססים גם על תחושה מסוימת. העניין הראשון הוא מה שהיה מקובל אצל אבותינו מדורי דורות כחלק מן המורשת המסופוטמית, מבית מדרשם של שם ועבר. העניין השני קשור למנטליות הרועים העתיקה של בני ישראל, אשר גם במצרים שימרו את אורחות החיים של נוודים למחצה (בארץ גושן). והעניין השלישי הוא מיקומם ההיררכי של עם בני ישראל, שחיו במצרים כעבדים ושפחות; במצרים נהג מדרג חברתי מסודר שבראשו עמדו בני-המלוכה והכוהנים, והעבדים - ובייחוד העבדים הזרים - ניצבו בתחתית המדרגה החברתית.

אם כן, כשאנו מתמקדים בסיפורה הרחב של יציאת מצרים אנו מוצאים כמה מישורים שבהם בא האירוע הגדול לכדי ביטוי. ראשית כל, התאפיינה היציאה בחריגה גלויה מסדרי הטבע, כפי שמתבטא בעשר המכות, אשר נדמו כיצירת אנרכיה טוטאלית ושידוד מערכות של סדרי בראשית. למעט הנביא, המתריע לפני המכות, לא היה נראה שיש הסבר הנותן סדר באירועים. בנוסף, לקראת היציאה ממצרים, נצטוו בני ישראל לעשות מעשים אשר לאור מעמדם ההיררכי נראים הם כמנוגדים לאורח החיים של העבדים. הכוונה היא לצווים הראשונים שניתנו (בייחוד אלו הקשורים לזבח הפסח), המזכירים את חוקות הכוהנים במצרים, וזאת מבלי להתייחס לצד השלילי של היותם מעשים הנהוגים בקרב הגויים. צווים אלו שוברים את מבנה החברה המצרית, לפחות מצד התפיסה של בני ישראל את מעמדם. גורם שלישי הוא העובדה שבני ישראל יצאו לחרות מוחלטת מתוך העבדות בצורה פתאומית. אין הכוונה לאמירה המקובלת אודות כך שליוצאים ממצרים הייתה מנטליות של עבדים שממנה לא קל היה להשתחרר, אלא לאמירה חריפה יותר - מתוך מעמד מושפל של עבדים הם יצאו למדבר, לעולם ללא מעמדות, שבו ההיררכיה אינה נוהגת. כל הדברים שמנינו מורים על הרקע החברתי והנפשי שבו היו מצויים בני ישראל לאחר האנרכיה הגדולה שהתחוללה ביציאת מצרים. המצע הזה מהווה הטרמה חשובה לנכנסים למעמד הר סיני. כדי לקבל את התורה חייב אדם להתנער מכל התפיסות המצויות במחשבתו, ורק מתוך התייחסות ראשונית אל התורה, תטביע זו את חותמה בנפשו. קבלתה של התורה אל תוך דפוסי מחשבה קיימים איננה קבלה מושלמת, שכן היא מותירה את מהלכי המחשבה הישנים כאילו היו חלק מן התורה.

הדבר נכון גם לגבי לימוד התורה וקבלתה יום-יום בבית המדרש. בלימוד התורה בישיבה שלנו אנו משתדלים להגיע לראשוניות מירבית שתאפשר לנו קבלה בלתי אמצעית של הכתובים, ללא כל דפוסי המחשבה שנלוו להבנתנו הקודמת. בכל פעם שניגשים לסוגיה יש לשוב אל האל"ף ב"ת, ולהתחיל את הלימוד מבלי להחיל את עולם המושגים שהיינו רגילים בו.

לימוד התורה תוך שימוש בכלי המחקר המקובלים היום, כמו בישיבתנו, אינו נעשה מתוך ביקורת כלפי הדברים; אנו חפצים להבין את כוונת המצווה כמות שהיא, מבלי שתפיסותנו הישנות תשפיענה על לימוד התורה. כפי שאמר לי ידידי, הרב אביה הכהן, אנחנו מנסים 'לשמוע את הפסוק' ולא לבקר אותו. זוהי איננה רק שיטת לימוד; זוהי דרך לחוש את דברי התורה, וכאילו לעמוד ב'מעמד הר-סיני', לשמוע את הדברים באופן ברור וצלול.

מורי ורבי הרב אריה לייב באקסט נהג לומר שאנשים נוטים להפוך את התורה שבכתב לתורה שבעל פה. כוונתו לומר שאנו עושים שימוש לא מובחן בדפוסי החשיבה המקובלים שלנו, שהם התורה שבעל פה, בזמן שאנו לומדים את התורה שבכתב. אנו מחויבים, על בסיס גורם הראשוניות שלפני קבלת התורה, להשיל מעלינו את כל ההבנות הקודמות ביחס לדברי התורה, ולהקשיב להם כמות שהם. למעשה, יש לראות חסרון מסוים בכתיבת דברי תורה, שכן הם הופכים, פשוטו כמשמעו, את התורה שבעל-פה לתורה שבכתב, ועל-ידי הכתיבה הם מתקבעים. דברים אלו מזכירים את דבריו של הרב מימון - 'התורה ניתנה בסיני', והדת ניתנה בשושן; אנו צריכים לקיים את ההבחנה בין הדברים עצמם לבין ההתייחסות המגובשת המקובלת אליהם.

עם זאת, עלינו לזכור שכל אדם הוא שונה מחבירו בעומק המחשבה, ועל-כן לעולם לא יהיה ניתן להתעלם לחלוטין מדפוסי המחשבה המושרשים. החובה להסיר את כל ההבנות הרגילות יכולה להיות תקפה רק לגבי התפיסות המודעות. דברים המצויים בנפשנו, ימשיכו ללוות אותנו ולהאיר בפנים מגוונות את לימוד התורה. מטבע הדברים, גם הדברים הנאמרים כאן, אם הם ילמדו מתוך הסרת דפוסי המחשבה - הם עדיין יובנו בכמה פנים ובדרכים שונות.

רק מתוך אותו יסוד של יציאה מדפוסי המחשבה הקבועים, ניתן לקבל את התורה באופן ראשוני, ולעמוד במעמד הר סיני יום-יום, בבית המדרש.